

ХАҢҮАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

Алтынньы 21 күнэ – Ийэ күнэ

**Ытыктабыллаах кэрэ анардар,
күндү ийэлэр!**

Саха Өрөспүүбүлүкэтин салалтатын аатыттан уонна тус
бэйэм бэртээкэй бырааһынньыгынан – Ийэ күлүнэн ис сүрэхпиттэн
эбэрдэлибин!

Бү күнү биллиг саамай күндү дьоммутугар, олобу бэлэхтээбит, бубэйдээн, көрөн-истэн, атахлыгыгар туруорбут күн-күбэй ийэлэр-битигэр анык-быт.

Ийз буолуу дигэн үрдүк анал уонна дыоп, ону тэнгэ, утахан элпизэтинэс уонна
ыттыктабыл.

Кийинки орто дойдуга кэлбит хара мэнтэйгү күнүттэн ийэтин талтала, сылаас шийтэ, истинг, үтүө сыһыана арангачылыыр, уугуттуур, олобун устун арылгаллаан улаатыннарар. Ийэ оёоёо сээмай күндү, чугас кийитэ буолар. Ийэ буолар олус устуугун, кини төһөлөөх тургуттууну заһарын, долгуларын, түбүгүрэрин кийи улаатан баран биирдэ өйдүр.

Дойдубут суварыстыбаннай болшиктагтын инники күөнгү туттар соруктарынан дыз кэргэни биз туруктаах онгоруу, дыз кэргэн сыаннастарын харыстаагын буолаллар. Бүгүи өрөстүүбүлүккэбит сайдыытын сурун хайыскаларыгар ийэ буолуу уонна оҕо-аймах болпуростара килэрэллэр. Саха сурун сагалатта манны улахан болгоомтону өрүүтүн үлүүбө.

Бу сырдык, үтүө быраажылыгына билиги эбэрээбит хас бирдии ийбэ тиийэтигин. Хас да саастаах буолларгыт, ийбэтигин сыллаан ылын, кинизэк истин, сылаас тыллары этин, ханна да сырылларгыт булгучу төлөпүүннээн махтаһын, таптыгырытын, саныгырытын этин, саамай күндү килигитигэр болгомторлоруктуу сылыһаннаһын.

Саха сириг илгэрээгэр барыгытыгар үүнэн илэр көлүүнэни илтигэ - тааһыыга үлэһит иһин барба махталбын тизээбин! Саха Өрөспүүбүлүкэтэ аны уон сылынан хайдах-туох сайдара эһиги хас биһирдэһиттэн тутулууттаах! Олорорбут, ыччат дьоммут - Сахабыт сириг инникитэ, кэскил-битэ биһаппар!

Чээлэн-чэбдик буулгн: олоххутугар дьал-сору, кыайылы-хотуу аргыстаастын!

А.С. НИКОЛАЕВ.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Дархана.

**Күндүттэн күндү
күн-күбэй ийэлэр!**

Энгийн Ийз кунинэн итгилтүг-истүгүнүк эгэрдэлүбүт!

Сахабыт сирдэр 1993 сыллааха Ийэ күнүн бэлэтиир үтүө үгэс олохтонобутттан, алтынньы үгүс өрөбүлүгэр биһиги ийэлэрбитин чизэстиибит, барҕа махталбытын биллэрэбит. Хас биһирдииһиҥэр сээмэй чугас, күндү киһиҥит ийэҥит буолар. Кини амарах санаатынан, аһыныга дуулатынан, сымнаҕас майгытынан быз кэрэтин араҥаччылыыр, олохтору бүүбүйдүр, барытын тугулар кыһаллар. Ийэ үрдүк аатыгар биһиги мэлдьс суурийдэ кинигэс дуода-хааха, көмө буолар ытык иэстээкибит.

Брeслүүбүлүкэ сагалламта дьэс кэрээн, ийэ уонна оҕо аймак оокунуна айбыллуэх бусбуутугар утумнаах үлэни ыытар. Ийэлэргэ араас социальна чөлчөтүүлэр, ийэ халытаалга көрүүлэр. Брeслүүбүлүкэбэ ийэ уонна оҕо доруобуйатыгар улахан болгомто ууруллар, кэпигини сылларга оҕо төрөөһүнэ элбиги.

Күндү ийгээрбит, элиги чугас дьонгнут истин сыһыаныгар, оҕолоргут сизнэригит тагталларыгар, ситиһиитигэр угуттанан, уһуннук, дьоллоохту олоргут, доруобай буолут, өрүү верэ-көтө сылдьыт!

М.Д.ГУЛЯЕВ, П.П. ПИНИГИН, С.И. НИКИТИН,
Саха Өрөспүүбүлүкэтин ИлТүмэн Судаарыстыбаннай
Мунньабын дьокутааттара.

Күндү ийэлэрбит, эбэлэрбит!

Этнэгийн Саха Өрслүүбүлүкэтигэр бэлиэтэнэр Ийэ күнүнэн
иттүстүк-истигнүк эбэрдэлибит!

Улууспутугар бѳз кэрэн, иѳз уонна оѳо социальнай өтүтүнэн өйбүтлээк буюутугар, чөл, чэсизн туруктаанарыгар утумнаах үлэ ыытыллар. Биги улууспутугар кэллнги сылларга элбэх оѳолоох иѳз, бѳз кэрэн элблр. Российскай Федерация, Саха Өрөстүүбүлүкэтин, итсизнэ улуус анал бырагыраамаларыгар олобуран, бѳз кэрэн статутун үрдэтилэч эѳэр ыаллары, иѳэлэри өйөөтүннэ, хас биридм бѳз кэрэн бигэ туруктаах олохтоонорун тулулар сөптөөх ѳаһаллары ылыныыга утумнаах үлэ-хамнас тэриллэр.

Күндү ийзэрбит, эбзэрбит! Элиги буулабыт – дьуз кэргэн тулхадыйбат тулааһына, алаһа дьуэни арагыһылааһына. Чугас дьонугут истиги сыһыаныгар, оһоноругут, сизэнэригит тагталларыгар, ситиһиһээрэигэр уеуттанан, үтүнүк, дьоллоохтук олорун, доруубай буолун, чэигэн туруктаһын!

А.Т. НОГОВИЦЫН.

Чурапчы улуусун баһылыга,

А.А. ЗАХАРОВ,

үлүүс дьокүтааттарын Сэбизтин бэрэссэдээтэлэ.

кытынныбыт. Биһиги дэлгэзэссийэбитигэр мин, менеджер Игнат Бопыицай, халбаһы сыабын үлэһитэ Аниита Седалицева кытынныбыт. Саха сирэ кыттар бородууксуйатын анал сомелүөтүнэн илгитэ. Барыта 8 тусна ас-үөл тийбитэ. Норуот хаһаайыстыбатын ситиһиһлэрин быыстакката (ВДНХ) туруоруллар анал сиригэр Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр туһунан павильонна бэйэтин аһын-үөлүн туруорда. Биһиги убаһа ыһаммыт этин араас көрүнүн, ынах арыытын, отон сиробун илдьэ барбылыбыт. Икки центнер кэринин илдьэн көрдөрүүгэ, атыыга таһаардыбыт.

Биһиги бородууксуйабыт улахан сэгээрини ылла. Анаан кэтэһэ сылдьааччылар кытары бааллар. Ыһыан баҕалаахтарга бастаан амсатабыт.

„КӨМҮС КҮНҮН—2018“ БЫЫСТАПКАБА

Москва куоракка алтынны 10–13 күннэригэр „Көмүс күнүн—2018“ тыа хаһаайыстыбатын быыстакката быйыл 20-с төгүлүн буолла. Бу үбүлүөйдээх тэрээһин түмүгүнэн Саха Өрөспүүбүлүкэтин дэлгэзэссийэтигэр „Быыстакканы сайыннарыыга кылаатын иһин“ диэн Гран-при хаһаайынынан буолла. Тыа хаһаайыстыбатын бары салааларыттан бородууксуйалар туруоруллан, сахалар барыта 47 мэтээлинэн (35 кыһыл көмүс, 7 үрүн көмүс, 5 боруонса) наҕараадаланнылар. Дэлгэзэссийэ састаабыгар „Чурапчы“ кэпэрэтииптэн үс үлэһит бэйэлэрин бородууксуйаларын илдьэн туруордулар. Кинилэри салайан илдьэ сылдьыбыт кэпэрэтиип бэрэссэдээтэлин солбуйааччы Анна Васильевна Андросова хайдах сылдьан кэлбиттэрин биллһиннэрэр.

Бу быыстаккаба үлүүстартан Чурапчыттан уонна Уһуһа Дьааһыттан

(дегустация) Биһигиттэн кылаабынай павильон кэккэлэһэ турар. Онно быыстакканы аһыы, сабыы сирэ-тума, наҕараадалааһын, араас култуурунай дьаһаллар быысталы билбэккэ буолаллар. Саха сириттэн кэпсиргэ кыттыбыттар, Биһиги солото суох сылдьар буоламмыт иһини көрбөтүбүт. Өрөспүүбүлүкэ салаататыттан, тыа хаһаайыстыбатын министристибэтиттэн кыттыыны ыппылар. Араас семинардар, төгүрүк остуоллар, түмсүүлэр буолбуттар. Быыстакка иккис күнүгэр биһизхэ Ил Дархан Айсен Николаев сырытта, кэпсэттэ.

Биһиги кэпэрэтииппит бородууксуйата үрдүктүк сыаналанна. Ол курдук, 6 кыһыл көмүс, биһир үрүн көмүс мэтээли ыллыбыт. Ыһаммыт эппитигэр кыһыл көмүс мэтээлэринэн, арыыбыт үрүн көмүс мэтээлинэн наҕараадаланнылар.

ИСНИСЭЛИИС ТЫРЫБЫНАТА СҮӨНҮНҮ АҤАТЫЫ УОННА АҤЫЛЫК ТУҤУНАН

Сүөһү этэ-хаана сөптөөхтүк сайдыытыгар белоктар, битэминнэр, минеральнай биэсэстибэлэр наадалар. Ити элэмизиннэри ырыттаха манньктар.

Углеводтар крахмалтан, саахартан тураллар. Итилэр сүөһү хааныгар, былчыныгар, быарыгар бааллар. Сүөһү углеводу, сүннүчүнэн үүнэйдиттэн, сүбүөкүлэттэн, хортуоллуттан, оттон, бурдук булкааһыныттан ылар. Углеводка өссө клетчатка киирэр. Ол ордуку дороохой аһылыкка элбэх. Ити сүөһү куртаҕар крахмаллар, саахарданар.

Белоктар ханнык баҕарар харамайга саамай наадалаах, инэмтэлээх биэсэстибэлэр буолаллар. Белокка суох тыыннаах буолар кыаллыбат. Ити, клеткалар ситиһилэригэр, төрүүх ийэ иһигэр улаатылыгыгар, үүт үөскээһинигэр наадалаах. Белок үүккэ, эжжэ, жомьохка, уотурбаҕа, эт уонна балык мээккэлэригэр элбэх. Белок боб, горох, вика, чечевица диэн бобовый култуураларга, үүнөн турар куех, үчүгэйдик хомуллубут уонна клевер, вика, экарцет отторго ордуку элбэх.

Битэминнэр сүөһү этин-хаанын үлэтигэр үлүлүчү улахан суопталаахтар. Улаатылыгыгар, үөскээһинигэр кыттыыны ыллаллар. Битэминнэ тийбэт буоллабына, сүөһү турулун көннөрөр кыаллыбат.

Минеральнай биэсэстибэлэр—кальций, натрий, фосфор уо. д. а. сүөһү этин састаабыгар киирэллэр. Минеральнай биэсэстибэлэр ордуку сүөһү унуосун састаабыгар элбэхтэр. Итилэр төрүүх ийэтин иһигэр уонна кэлин төрөөн баран сөптөөхтүк улаатарыгар үүт, эт үөскээһинигэр олус наадалаахтар.

Сүөһү аһылыгы хайдах туһанарый, ол аһылык сүөһү организмигэр хайдах айанныырый уонна хайдах үүккэ

кубулуйарый?

Сүөһүгэ аһылыгы буһарыы процеһа ас буһарар уорганнар саҕаланнахтарыттан бүтүөр диэри бараар, ол гынан бараан аһылык уорганнар устун ааһан иһэн сүрдээх уустук проейеһы бараан, онобостон хаанна интэрриллэн, инэмтэлээх биэсэстибэсэ кубулуйан киирэр.

Сүөһү аһылыгын илдьи ыстыырыгар сыраанынан илитар. Ынах сүөһү үөһэ сынааһар илин тиистэрэ суохтар, онон аһылыгын тыһынан сөрөөн ылар. Ынах сыраанын былчархайдара суукаҕа 50–60 литэрэ сырааны таһаараллар. Оннук элбэх сыраан аһылык барыта үчүгэйдик илитиллэн бараан, куртааха киириитигэр көмөлөһөр. Кэбинэн аһааччылар куртаҕар 4 камералаах—харын, кутуйа, танкымах, соморсо.

Аһылык сүөһү айаһыттан бөлөһүн, онтон куопайын ааһан, харынга уонна кутуйаҕа тийэр. Аһаан бүтэн бараан ынах сүөһү кэбинэн бараар, өссө ситэ буһарылла илик аһылык куртаҕтан төттөрү алааха таһаарыллар, ону барытын сүөһү хос ыстаан кэбинэр уонна ыйыстар, онтуката танкымаха, онтон соморсого тийэр.

Харынга уонна кутуйаҕа баар олус элбэх микроорганизмнар аһылык буһуугулар ыһттыыны ыллаллар. Сүөһү куртаҕын маннькы сыһыаллата олус элбэх дороохой аһылыгы буһарарыгар кыаһы биэрэр. Танкымаха аһылык илдьирийэр. Ити танкымах илиһин курдук тус-туһунан илиһистини былчынынарынан ааһан иһэр аһылыгы биһир маасса онорон малыйар. Соморсого аһылыгы куртах убаһаһа (уута) илдьиригэр, аһылык белоктара сүннүчүнэн манна араарыллаллар.

Куртаҕтан аһылык сүннүгэс онобосхо ааһар. Ынах

сүннүгэс онобосхо 40–50 мистэрэ буолар, ол ис салыннаах бүрүөтүн уйурдаан, аһылык уһаарыллар биэсэстибэлэрин 8 бырыһыана хаанга киирэр. Аһылык ордон хаалбыт өттө суон онобосхо интэрриллэр (обрабаткалар). Оттон олорх интэрриллэбэтэх өттө организмтан таһырдыа таһар.

Ынах үүтэ аһылык хаанга уонна үүт былчархайдарыгар интэрриллэбит өттүттэн үөскүүр. Төһөнөн элбэх аһылык интэрриллэр даҕаны сончонон элбэх үүт оноһуллар. Онон сүөһүнү элбэхтик аһатыы—элбэх үүтү ыһыы буһууччулаах усулуобуйатынан буолар.

Ынах сүннүгэ бэйэ-бэйэтин кытары ханан да холбоспот 4 өлүүттэн турар. Эмий иһин үөһэ өттүгэр уонна иһигэр кыра аһаҕас (поспость) мистэлээх эбэтэр үүт цистерната баар, ону ыга тутан, үүтү ыган ыһыллар. Үүт эмий ханаалынан таһар, эмий бүтэһигэр төгүрүк былчын баар, ол ыга тутан буһууру эбэтэр аһыллар. Үүт сиринкэ былчархай былчархайдарга үөскүүр уонна үүт түлэр кырачаан суолларынан цистернаҕа түлэр. Үүт оноһулла быыстар суох бараар. Ол гынан бараан, улаханньк үөскээһинэ маһын кэһниттэн бастакы чаастарыгар тиксэр. Ыам иһинкэ үүт үөскээһинэ улаханньк быһаарар, ол иһин быһыныһыт үүтү маһын режимин табатык тутуһан, ынахтары раздойдаһынна үлүлүчү суоптаны биэрэрэ наада.

И. П. ЦЫПАНДИН,
Саха АССР үтүөлээх зоотехника,
Сүөһүнү туруктаах аһынан хааччыһы
брошюраттан, Дьокуускай—2012.

Сыһыарыһыы бүтүмүгэ А. СЛЕЩОВ.

ЫТЫК ДЬОММУТУН ЧИЭСТЭЭТИЛЭР

Алтынны 5 күнүгэр улуустаабы культуура управлениета кырдыаастар декадаларын ытыгы иитинэн, Чурапчы улууну культуураатын эйгэтигэр улууну сыйларга айымнылаахтык үлэлээбит ытык кырдыаастары ытыран, эдэр культуура үлэлиттэрэ кыттылаах дьоро кизэни бэлэстээтилэр. Улууска 70-нарын ааспыт 22 культуура үлэлитэ баар. Кинилэр бары бэйэлэрин идэлэригэр үтүө суобастаахтык үлэлээн, ытыктабылы ылбыт дьонунан буолаллар.

Ол курдук, бу көрсүүгү кэлбит дьонтон быһа тардан билиһиннэриим.

Культуура туйгуна — Холтоботтон Наталья Петровна Аммосова. Кини 1969 сыллаахха Дьоккуускайдаабы культуурунай — сырдатар училищени бүтэрэн, Холтобо Култуураатын дьэитигэр уус-уран салайааччынан үлэтин сабалаабыта. Ол көмтөн ыла 49 сыл усталаах туората Холтобо нэһилиэгин уус-уран самодетельноһун салайсыбыта. Бизнесийэ тахсан баран, ботэрээнэр хуордарыгар үлэлэһэн, быйыл сайын Сочига баран, ситиһилээхтик кыттан кэллэр. Наталья биір умнуллубат чэбэлихэй түгэнинэн 1972с. ССРС тэриллитэ 50 сылынан Тыя сири уус-уран самодетельноһун Бүтүн Россиятаабы көрүүгэ Холтоботтооу драмкэлэктип М. Дьордуурап "Аймалбан" трагедиятын туороран, өрөспүүбүлүкэ бастаабытара буолар. Онон бу трагедияларын Улан-Удэ куоракка 1973 с. от ыйыгар оонньоон көгүттэрэ. 1974 с. алтынны 14 күнүгэр Дирингэ норуодунай тыйаатыры аспытара. Ити курдук, дирингэр хуордара, норуодунай тыйаатырдара ситиһилэнэригэр культуура үлэтин убаарабат байыаһа Наталия Аммосова киллэрсит кылаата сүткэн дьэн дорбонноохтук эгизэх сөп.

ССРС культуураатын туйгуна Мария Петровна Иустинова 1968 сыллаахха култыпросвет бибилэтиктин салаатын бүтэрэн, оройуоннаабы оҕо бибилэтиктэтигэр 25 сыл сибидиссэинэн үлэлээбитэ. 1970 сылтан төрөөбүт нэһилиэгэр Хатылы бибилэтиктэтигэр кэлбитэ. 1978 сылтан оройуонна бибилэтиктэнай үлэсэ 9 төгүл тохтоло суох маннайгы мистэни ылбыта, "Чулуу бибилэтиктэр" Идэтинэн чулуу ааттары ылары ситиспитэ. 1981с. оройуон Бочуотун кинигэтигэр кирибитэ. 1982с.

"Туйгун үлэлээх бибилэтиктэ" аатын ылары ситиспитэ. 1984с. өрөспүүбүлүкэ культуураатын үлэлиттин УИ-с сьездэтигэр делегатынан сылдыбыта. 1990с. нэһилиэк Сэбиэтин бэрэссэдээтэлинэн үлэлээн баран, структура уларытан, үлэлиттэр төгүрү кэлбитэ. 1993с. дьэри солбуйар бэрэссэдээтэлинэн үлэлээбитэ. Мария Петровна нэһилиэк Сэбиэтин дьоккутаатынан, кини агитшаб чилиэнинэн, "Сугулаан" агитзона начаалынныгынан, төрөппүт кэмпитэтин бэрэссэдээтэлинэн "Билии" уопастыба лекторынан, настав-бынныктар сибизтэтин чилиэнинэн, уопастыбаннай үлэлэргэ омоннаан эгизэхэ. 9-туу дуоһунаска тийэ үлэлээбит кэмнэрдээбэ Бочуоттаах сынныаланга тахсан баран, нэһилиэгин устуоруйатыгар араас тизмэлэргэ кинигэ суруйуунан дьарыгыгар, улууска биір актыыбынай позициялаах кыраайы үөрэтээччи, чинчийээччи буолар.

Иннокентий Иванович Бурцев — 8 сыл киниз механигынан, 28 сыл киниз прокатыгар киниз лицензтин бэрэбизрэллэр пуун инспиэктэринэн уо.д.а. барыта 41 сыл киниз систизмэтигэр үтүө суобастаахтык үлэлээбит ССРС кинематографиятын туйгуна, Саха Өрөспүүбүлүкэтин культуураатын туйгуна, 1996с. Россия бочуоттаах кинематографияна буолар. Кини 1963 сылтан киниз механиктарын училищеларын бүтэрэн, Хайахсыкка киниз механигынан үлэтин сабалаабыта. Киинэлэрин ахсынны ыйга дьэри матаскылынан таһан көрдөрбүт дьулуурдаах, үлэлиттэр бэриниллээх үлэлиттэртэн биір дьэстэрэ буолар. 76 сааһыгар сылдыар ытык кырдыааста бу күн "Чурапчы улууну культуураатын ботэрээнэ" түөскэ анныгылар бализни культуура управлениетин начаалынныга Д.Д. Попов туттарда.

Маннык бализнэн 75 саастаах Дария Гаврильевна Жиркова наҕараадаланна. Кини 1965с. ырыа учууталын дипломун ылан, интернаэт-оскуола үлэтин сабалаабыта. Онон ыла үлэтин таһынан биір дьэстэ ырыаһыттарга, ансаамбылларга, хуордарга анаан, ырыалары үөрэтии дьарыга, араас көрүүлэргэ, бастибэллэргэ бэлэмнэни сырааах үлэлэ олобун устатын тухары иккис күстээх үлэ буолан, тийгин быстаха арыалласпыта. Д.Б. Кабалевский бырагырааматынан саха оҕото бэйэтин норуотун ырыатын-тойгун, муусукатын, фольклорун кытта билистэбинэ табыллыыһы дьэн бырагыраама оностон, оҕолору оһуохайга, тойукка, чабырбааха, норуот ырыаларыгар үөрэтэн барбыта Мантан сизтэрэн, бэйэтин бэйэтэ үөрэтэн тойуктуур, оһуохайдыр, чабырбаахтыр буолбута. Болтоно нэһилиэгэр чабырбаахтыр бөлөхтөрүн тэрийэн, өрөспүүбүлүкэ лауреат буолбуттара ытыллар кэнсирдэргэ бэйэтэ байаанынан добуһуоллуора. Оройуон көрүүтүгэр чабырбааха Гран-при ханнааһына ааты ылбытара. Олобун 53 сылын устата байаанын көтөбө сылдан, оройуонун уус-уран самодетельноһа сайдарыгар, ыччаты уһуйууга үлэлэспит сүткэн үтүөлээх киһи буолар. Бэрээхэй куопастаах ырыаһыт, чулуу чабырбаахыт, сьенкаба характернай орооллары толо-руу маастара, "Сэттээх сир" кинизэ сүрүн оруолу толобут Дария Гаврильевна Жиркова 5 оҕолору уус-уран самодетельноһа оскуола саастарыттан

кыттыбыт бэрээхэй куопастаах ырыаһыт, үтүөкэн үлэлит буолан, улууска үрдүк таһаарылаахтык үлэли-хамсыы сылдыаллар.

"Чурапчы улууну культуураатын ботэрээнэ" бализни СӨ культуураатын туйгуна, СӨ норуотун маастара, көмүс ууһун быһылынан СӨ культуураатын үлэлиттэрин энциклопедиятыгар кирибит Степан Дмитриевич Дьячковский ылла. Кини 1972с. быткэмбинээт кьелирнай сыаһар дьиннээх уһаныта сабаламмыта. Онон куоракка кириэн, "Сардаана" фабрикаба икки сыл үлэлээбитэ. СГУ-га кэтэхтэн үөрэнэ сылдыар буолан, идэтинэн дойдутугар тахсан, уруһуй уонна черчение учууталынан кэлин устуоругунан үлэлээн баран, доруобуйатынан тохтообута. 1987с. Чурапчытаабы кыраайы үөрэтэр мусойга научнай сотрудитынан үлэсэ кирибитэ. 1976 сыллаахтан сабалаан 50-ча араас таһымнаах быстапкаларга кыттыбыта. 1995с. "Бастын ювелир" мэтээли, 2010с. "Норуот айымныгыт

сайдьытыгар кылаатын иһин" бализни, 2007с. СӨ Бэрэсидьиэнин Гранын, 1991с. "Көмүс илиилээх маастар" диплому ылаттаабыта. 1995с. Чурапчытаабы "Спас Попомитель" танаратын дьэитин куполлары реставрациялааһына үлэлэспитэ, 2000с. Арылаахтаабы Николаевский танара дьэитин куполларын онорууга маастар быһытынан опохтоох биригээдани кытта үлэлээбит. Онохтара үлэлээбит мусойун экспозициятыгар, Дьоккуускай куорат икки улахан мусойун фондатыгар хараллан сыталлар. Биір оноһуа Шелехов куорат мусойугар баар.

"Культуура ботэрээнэ" бализни 86 саастаах Афанасий Дмитриевич Аммосов - Күндүл Манан ылла. Афанасий Дмитриевич — ССРС уонна СӨ культуураатын туйгуна, Үөһэ Бүлүү Үөдүгэй, Чурапчы Холтобо нэһиликтэрин Бочуоттаах опохтооу, 1967 сылтан культуура үлэлитэ. Бизнесийэ тахсан баран, дойдутугар кэлэн, чурапчылары күүс өттүнэн Хоту көһөрүү 50 сыла туолуутугар Күндүл эбэтигэр Аба дойдуну көмүскүү сэрмиз опохторун толук уурбут буйууннарга уонна хоту көһөрүлгүбүт "Кыһыл сис" колхуос дьонун сырдык кэрмэстэригэр А.П. Мунжаловы кытта сүбэлэһэнэр, кини эскиһинэн, көмөтүнэн

гранит таастан чочуллубут билиитэлэрдэ-эх "Эргиллэбэтхэргэ кэриэс" дьэн ула-хан пааматынныгы 1993с. туруортарбыта. Мэлдьэхси сириттэн төрүттээх, талааннаах дьону үлэлиттэр бааттан 2002с. саха бастаах норуодунай худуоһуннука П.П. Романов 100 сылын туолуутугар кини олорбут, үөскээбит алааһыгар Чонуудаба комплекс тутуллуутун көбүлээччитинэн уонна олох-хо киллэрээччитинэн буолбута. Кэлин ол мемориальной комплекса Мэлдьэхси үс чулуу худуоһуннуктара П.П. Романов, С.Н. Пестерев, И.Д. Коркин таас билим-тэлэрэ туруорулларын ситиспитэ. 2005с. Мэлдьэхси нэһилиэгиттэн сэрмизэ ынырыллыбыт 148 уонна киинлэр истэ-риттэн сэрмизэ охтубут 71 буйун сырдык кэрмэстэригэр анаан, Аччыгыһы Ньүлдүү алааска биір дойдулаахтык, үтүөлээх худуоһуннука Г.Н. Родионов эскиһинэн уонна сирэй сааһылытынан эмиэ улахан пааматынныгы тутууну көбүлээбитэ, түмүтэ 2004с. саха бастаах балерината А.В. Посельская 80 сааһыгар аналлаах 600-чэкэ киһилээх "Үтүө дьоммутун үлэлитиэх" дьэн ааттаах ыһаабы тэрийэн Мэлдьэхсигэ ытыспыта, сэргэ туру-орбуттара. Ити сылга балеринэ аатын Дирингэсэи оҕо музыкальной оскуолатыгар инэрбиттэра. Холтобо нэһилиэгин дьаһалтатынан Мэлдьэхситээбэ "Сэри, үлэ албан аатын" мусойугар көһөрүлгө сылдыар мусой статуһун инэрэри ситиспитэ. Быы-стапка тэрийбитэ. Афанасий Дмитриевич "Дирин уоттара" литературнай айар түмсүү актыыбынай чилиэнэ, уонтан тахса кинигэ ааттара.

Дьэ, ити курдук, номоххо кирибит культуура үлэлиттэрэ: бибилэтиктэр идэ-лээх Мария Ильинична Ефремова, Елена Ивановна Софронова, Кындаллаабы "Олсхо дойдута" этно-культуурунай комплексы төрүттэспит Александра Егоровна Колесова, кэрэ куопастаах "Чурапчы ырыаһыт күөргэйдэрэ" Аграфена Ивановна Кузьмина, Феврония Петровна Филимонова, Чурапчыга хомуһунан оонньууну тэнитиспит Евдокия Михайловна Калачева, оҕо муусукатын оскуолатыгар үһүн сылларга үтүө суобастаахтык үлэлээбит Мария Ивановна Сопольева "Чурапчы улууну культуураатын ботэрээнэ" бализнэн наҕараадаланнылар.

Ити курдук, 70 саастарын ааспыт культуура үтүөлээх үлэлиттэрэ В.Д. Пинигина, В.Н. Дьячковский, Н.М. Заболоцкая хас билдэллэрэ культуура эйгэтигэр дьонун үлэлээх-хамнастаах дьоннор буолаллар. Онон бу күн культуура үлэтин аксакаллара ис сүрэхтэн культуура салалтатыгар, эдэр көлүөнэ үлэлиттэригэр ирэ-хоро көрсүһэн, кэлсээн-ипсээн умнуллубат өйдөбүллээх үтүө күнү бэлэхтээбиттэри-гэр махтанналар.

Мария ГЕРАСИМОВА-СЭНЭЭРЭ,
РФСР культуураатын үтүөлээх
үлэлитэ,
ССРС культуураатын туйгуна,
РФ суруналыыстарын сойууһун
чилиэнэ.

2019 СЫЛ БАСТАКЫ АНГААРЫГАР СУРУТУУ САБАЛАННА

Алексей Гаврильевич Егоров.
"Чурапчы нэһилиэгин баһылыгын эл."

Улууһут "Сана олох" хаһыатыгар биһр бэйэм мэлдьи сурутабын. Улам күнэ тапталлаах хаһыалыттан сабаланаар. Чурапчыбыт нэһилиэгин дьаһалтатын үлэтин-хамнаһын, инники былааннарын, дьолун-сэргитин туһунан хаһыалыт күнүстэ сырдатар. Урукку сылларга "Чурапчы нэһилиэгэ" дьээн анал сыһыарылаах эттибит. Эһилиги ылааппытыгар нэһилиэгит элбэх олоох ыалыгар, инбалииттарга, кырдьаастарытыгар дьаһалта өттүттэн үбүн көрөн, суруйтарар баалаахтыт. "Суруллубут - суруллубат". Очон, хаһыаты бэйэтин тутан охорон ааһарбын ордоробун уонна устуоруйага хаалар ына муньан аһабыт.

Өскөтүн эһиги электроннай сурутууга суруйтарыаххытын бабарар буоллаххытына, sanaolohsurutuu@mail.ru аадырыска бэйэбит сайаапкабытын ытабыт.

Биһиги улуустаабы "Сана олох" хаһыалпыгар сурутуу түөрт көрүнэ баар:

1. Почта нөһүө аадырыска тиздими - 675 солк. 48 харчы.
2. Көмүүтүргэ эбэтэр суотабай төлөтүөтүнэ тутатына көрөр электроннай сурутуу - 200 солк.
3. Почтаппан бэйэ кэлэн ылыыта - 640 солк. 38 харчы.
4. Эрдээксийэ дьизиттэн бэйэ кэлэн ылыыта - 400 солк.

Бычат уонна дьизэ кэргэн социальнай-психологическай өйөбүлүн киинин салайааччыта Антонина Семеновна Капрынова.

Мин электроннай сурутууну ордоробун. Төбө дьизэххэ, хаһыат сонунна тутатына көлөр уонна ханна бабарар, халан бабарар аабыахтын сеп. Хотобура, сайын дэриэбинэбэ сайылыбын. Оччо хаһыат хойугаан кэлэр буоллар, мин интернет көкүү тутатына аабын. Быйыл өссө сүүһүлээх биһиги - ийин-он оһоһуллубут истизинэ чаһытын тутаммын, үөрүүм үксээтэ. Очон, биһр дойдутаахтарбын тапталлаах хаһыалытыгар сурутуу дьээн ынырабын.

"Россия Почтатын" Чурапчылаабы салаатын таһыы отделын начаалынныга Ванифатий Ванифатьевич Местников.

Биһиги отделыт кэлбит хаһыаттары, посылкалары, бандероллары уонна суруктары наардыыр, учуоттуур, баһылыыр соруктаах үлэлиир. Бастаан барыта биһиксэ кэлэр, ону наардаан, наһиликтэринэн ытыгалыбыт. Ол кэннэ почта-боннар дьизэлэринэн тарбаталлар. Очон, улуусту "Сана олох" хаһыата биһиги ийибиһт нөһүө ааһар. Хаһыалытын күтүбүт, сонуну биһр бастаан аабыт. Соробор хаһыалыт хойутаагына, эрдээксийэ арийан сураһар ыксагар да түгүнэрбит бааллар. Очон улуусту олохтоохторун хаһыама сурутуу дьээн ынырабын, оттон биһиги аадырыска турганик тиздизбит. дьээн эрдэнэрбит.

Үтэс быһыытынан хас сурутуу ахсын сүүһүлээх биһистэри туруоран кэллэ-бит. ОНТОН БУ СЫРЫЫГА КИМ ТУОХ БИРИИНИ ЫЛЫАЙ?

